

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI

Əlyazması hüququnda

FRANSIZ DİLİNDƏKİ YENİ NEOLOGİZMLƏRİN STRUKTUR-SEMANTİK TƏHLİLİ

İxtisas: 5709.01 – Roman dilləri

Elm sahəsi: Filologiya

İddiaçı: **Sücəddin Fərman oğlu Əyyublu**

Fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi
almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın

AVTOREFERATI

Bakı – 2025

Dissertasiya işi Azərbaycan Dillər Universitetinin İngilis və fransız dilləri fakültəsi nəzdində Fransız dilinin leksikologiyası və üslubiyyatı kafedrasında yerinə yetirilmişdir.

Elmi rəhbər:

Çəmən Oruc qızı Babaxanova
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, professor

Rəsmi opponentlər:

filologiya elmləri doktoru, dosent
Elena Leonidovna Tunitskaya

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Nəcəf Hüseyn oğlu Nəbiyev

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
Sevil Ayaz qızı Qəhrəmanova

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının Azərbaycan Dillər Universiteti nəzdində fəaliyyət göstərən ED 2.12 Dissertasiya şurasının bazasında yaradılmış BFD 2.12 Birdəfəlik Dissertasiya şurası.

Dissertasiya şurasının
sədri:

filologiya elmləri doktoru,
professor
Azad Yəhya oğlu Məmmədov

Dissertasiya şurasının
elmi katibi:

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru,
dosent
İradə Nadir qızı Sərdarova

Elmi seminarın
sədri:

filologiya elmləri doktoru,
professor
Ketevan Nikolayevna Djaşi

İŞİN ÜMUMİ SƏCİYYƏSİ

Mövzunun aktuallığı və işlənmə dərəcəsi. Milli və əcnəbi dilçilikdə lüğət tərkibinin zənginləşməsində xüsusi əhəmiyyətə malik olan neologizmlərə münasibət həmişə diqqət mərkəzində olmuşdur. Dilçilik elminin hal-hazırkı inkişaf mərhələsində lüğət tərkibinin yeni sözlərlə durmadan zənginləşməsi dilçilər tərəfindən xüsusi maraqla qarşılanır. Son onilliklərdə fransız dilində yeni sözlərin artan temple yaranması prosesi nəzərə cərpacaq dərəcədə müşahidə edilir.

Neologizmlər, onların dilin lüğət tərkibində yeri, leksik-semantik təbiəti və meydana gəlmə səbəbləri ilə bağlı məsələ dilçilik ədəbiyyatında dəfələrlə qaldırılmışdır. Son dövrlərdə fransız dilində yaranmış neologizmlərə xeyli sayda tədqiqat işi həsr edilmişdir. Bu sahədə daha dəyərli fikirlərə həm rus (N.M.Şanskiy, Q.V.Ovçinnikova, İ.S.Uluxanov, N.A.Kataqoşina, T.M.Uşakova, N.N.Lopatnikova, N.Z.Koteleva, V.V.Vinoqradov, İ.V.Skuratov və b.), həm də fransız dilçiliyində (A.Rey, H.Valter, L.Depeker, J.Umbley, F.Qodən, L.Qespən, J.Prüvost, J-F.Sablerol, M.Tereza Kabr, P.Merl, M.Arive, J.C.Bulanje, A.Doza, H.Miteran və b.) rast gəlmək mümkündür. Mövzu ilə əlaqədar kifayət qədər ziddiyyətli fikirlərin mövcudluğu, hansı sözlərin neologizm sayılıb-sayılmaması və bu söz kateqoriyasının öyrənilməsi ilə bağlı problemlər hələ də öz həllini birdəfəlik tapmamışdır. Eyni zamanda neologizmlər leksikologiyanın ən mühüm məsələlərindən biri olaraq qalmaqdadır. Yeni sözlərin meydana gəlməsinin üsul və vasitələri, onların struktur, semantik və fonetik xüsusiyyətlərinin analizi dilin lüğət tərkibinin əsas istiqamətlərini ortaya çıxarmağa imkan verir.

Müasir fransız dilində mövcud olan neologizmlərin say çoxluğu və rəngarəngliyi yeni yaranan sözlərin tam həcmiini əhatə etməyə imkan vermir, bu səbəbdən də biz neologizmlərin tədqiqini ayrı-ayrı söz tipləri materialı əsasında aparmağı məqsədmüvafiq hesab etmişik. Bu sırada sözün mənasının başqa cür ifadə edilməsi, suffikslər və prefikslərlə sözdüzəltmə, ixtisarlar, qısaltmalar, teleskopiya, kalka və alınmalar və iki söz əsasında yeni sözlərin yaranması üsulları üzərində xüsusi dayanmışıq.

Tədqiqatın obyektı və predmeti. Tədqiqat işinin obyektı fransız dilindəki yeni neologizmlərin struktur-semantik təhlili, tədqiqat işinin predmeti isə yeni neologizmlərin təhlili zamanı əldə edilmiş nəticələrin ümumiləşdirilməsi və sistemləşdirilməsidir.

Tədqiqatın məqsəd və vəzifələri. Tədqiqat işinin məqsədi verilmiş dövr üçün yaranmış neologizmlərin struktur cəhətdən təhlilini aparmaq və onların semantik evolyusiyasını araşdırmaqdır. Məlum olduğu kimi yeni sözlərin yaranması bir sıra amillərlə bağlıdır və qrafik, morfoloji və semantik baxımdan çox böyük rəngarəngliyə malikdir.

Qarşıya qoyulan məqsədə uyğun olaraq aşağıdakı vəzifələri həll etməyə çalışmışıq:

- müasir dilçilikdə neologiyanın yerini, onun obyektini və problemlərini müəyyənləşdirmək;
- fransız neologizmləri nümunəsi əsasında leksik neologizmlərin tədqiqat aspektlərini nəzərdən keçirmək;
- ekstralingvistik mövqedən çıxış edərək neologizm anlayışının birmənalı şərh olunmadığını, eyni zamanda müasir fransız dilində dildaxili yaranmaların müxtəlif tiplərini göstərmək;
- leksik vahidin neologizmlərə aid olma kriteriyalarını aşkarlamaq;
- neologizmləri lingvokulturoloji aspektdən nəzərdən keçirmək;
- yeni sözlərin struktur və semantik cəhətdən təhlilini vermək və sistemləşdirmək;
- neologizmlərin yaranma səbəblərini aşkar etmək;
- yeni sözlərin yaranmasının üsul və yollarını araşdırmaq və sistem şəklində təqdim etmək;
- ötən onilliklər ərzində dövrü mətbuatda işlənən neologizmlərin kommunikativ-praqmatik rolunu müəyyən etmək;
- dildə yaranma vaxtı və işlənmə sferasından asılı olaraq yeni sözlərin təsnifatını və tematik bölgüsünü aşkar edərək sistemləşdirmək.

Tədqiqat metodları. Tədqiqat işində aşağıdakı metod və üsullardan istifadə edilmişdir: komponent analiz metodu, təsviri metod, sözdüzəltmə analizi metodu, leksikoqrafik metod, lingvistik təhlil metodu, riyazi-statistik metod.

Müdəfiyə çıxarılan əsas müddəalar:

1. Əmələgəlmə üsuluna görə neologizmlər morfoloji, semantik və alınmalar olmaqla qruplaşdırılır. Bu baxımdan əsas sözdüzəltmə modelləri və neologizmlərin yaranmasında daha məhsuldar olan üsullar müəyyənləşdirilir.

2. Yeni yaranan sözlər sırasında morfoloji neologizmlər üstünlük təşkil edir və onların yaranmasında iştirak edən əsas modellərlə yanaşı digər üsullar, o cümlədən prefiksləşmə, suffiksləşmə, konversiya, yarımprefikslər vasitəsilə sözdüzəltmə, iki sözün əsasında yaranan yeni sözlər və parasintez derivasiya prosesi təhlilə məruz qalır.

3. Linqvokulturoloji aspektdə fransız dilindəki yeni neologizmlər müasir fransızdillilərin siyasi, iqtisadi və mədəni həyat sferalarını əks etdirməklə, işlənmə tezliyinə görə müxtəlif tematik qruplar təşkil edir. Bu qrupları aşağıdakı kimi təsnif etmək olar: siyasət, iqtisadiyyat, biznes və maliyyə, jurnalistika, informatika, kosmonavtika, elm, İnternet, kompüter və yüksək texnologiyalar, idman, kulinariya, cinayətkarlıq, hərbi sahə, tibb və s.

4. XX əsrin sonu və XXI əsrin əvvəllərində yaranmış yeni neologizmlər, sözdüzəltmə aspektində keçən onilliklərdə olduğu kimi eyni derivasiya tendensiyalarını əks etdirir. Bu neologizmlər yalnız ümumdəbi dildə olan sözlər deyil, həm də dialektizmlər, arqotizmlər və elmi terminlərdir. Mətnə ifadəlilik və yenilik vermək üçün yeni üslubi çalarlardan istifadə edilir.

Tədqiqatın elmi yeniliyi. Tədqiqat işinin elmi yeniliyi ondan ibarətdir ki, ilk dəfə olaraq XX əsrin sonu və XXI əsrin əvvəllərində fransız dilində yaranmış və müxtəlif lüğət və dövrü mətbuat səhifələrində rast gəlinən neologizmlərin strukturu və semantik xüsusiyyətləri müfəssəl şəkildə təhlil edilir. Bundan başqa, tədqiqat işində yeni sözlərin yaranma səbəbləri, üsul və vasitələri, həmçinin onların statistik dinamikası və aydın şəkildə tematik təsnifatı verilir.

Tədqiqatın nəzəri və praktiki əhəmiyyəti. Tədqiqatın nəticələri fransız dilində son dövr neologizmlərinin yaranma səbəblərinin və yaranma şəraitlərinin aşkar edilməsində müsbət və dəyərli rol oynaya bilər. Eyni zamanda yeni sözlərin hərtərəfli semantik, morfoloji və fonetik təhlili zamanı dissertasiya işi faydalı

ola bilər. Belə bir analizin və ona əsaslanmış xüsusiyyətlərin rəngarəngliyi son onilliklərdə dilin lüğət tərkibinin hansı istiqamətlərdə inkişaf edəcəyini söyləmək üçün imkan yaradar. Dilin inkişafı üçün hansı tendensiyaların xarakterik olması, hansı sözlərin neologizm hesab edilməsi, eyni zamanda onlardan hansıların dilin danışq layına və ya terminlər sisteminə aid olmasının dəqiqləşdirilməsində tədqiqat işi mühüm əhəmiyyət kəsb edə bilər. Tədqiqat işinin nəticələrindən leksikologiya fənni üzrə müvafiq mühazirə kurslarının hazırlanmasında və tərtib edilməsində, dərs vəsaitlərinin və tədris-metodiki işlərin hazırlanmasında istifadə oluna bilər. Konkret olaraq “Fransız dilinin leksikologiyası” fənninin tədrisi zamanı tədqiqat materiallarından istifadə etmək faydalı olardı.

Aprobasiyası və tətbiqi. Dissertasiyanın məzmunu və əldə olunan əsas nəticələr Respublika və Beynəlxalq səviyyəli elmi konfranslarda təqdim olunmuş məruzələrdə, həmçinin ölkəmizdə və xaricdə çap olunmuş elmi jurnallarda 7 məqalə və 5 tezis şəklində öz əksini tapmışdır.

Dissertasiya işinin yerinə yetirildiyi təşkilatın adı. Dissertasiya işi Azərbaycan Dillər Universitetinin İngilis və fransız dilləri fakültəsi nəzdində Fransız dilinin leksikologiyası və üslubiyyatı kafedrasında yerinə yetirilmişdir.

Dissertasiyanın struktur bölmələrinin ayrılıqda həcmi qeyd olunmaqla dissertasiyanın işarə ilə ümumi həcmi. Dissertasiya işi giriş, 3 fəsil, nəticə, istifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı və əlavələrdən ibarətdir. Dissertasiyanın Giriş hissəsi 5 səhifə, 8871 işarə, I fəsil 35 səhifə, 68064 işarə, II fəsil 38 səhifə, 73725 işarə, III fəsil 53 səhifə, 102010 işarə, Nəticə hissəsi 4 səhifə, 6901 işarədir. Dissertasiyanın ümumi həcmi istifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı və əlavələr istisna olmaqla, 259571 işarədir.

İŞİN ƏSAS MƏZMUNU

Dissertasiyanın **Giriş** hissəsində mövzunun aktuallığı əsaslandırılır, tədqiqatın obyektı və predmeti, onun məqsəd və vəzifələri, müdafiəyə təqdim edilən əsas müddəaları, işin nəzəri və praktik əhəmiyyəti, elmi yeniliyi müəyyənləşdirilir, dissertasiyanın aprobasiyası və quruluşu haqqında məlumat verilir.

Dissertasiyanın **I fəslı** “**Dilçilikdə neologizm tədqiqinin nəzəri əsasları**” adlanır.

Bu fəsil dilçilikdə problemin qoyuluşu, neologizmlərin müəyyənləşdirilməsi prinsipləri, onların təsnifatı və əsas təsnifat prinsipləri, fransız neologiyasının tarixi aspekti, fransız dilçilərinin əsərlərində neologizmlərin müasir problematikası, neologizmlərin leksikoqrafik aspekti, neologizmlərin işlənmə sahəsi üzrə təsnifatı məsələlərinə həsr edilmişdir.

Məşhur fransız dilçisi J.S.Bulanjenin fikrincə neologiya terminini müəyyənləşdirmək üçün müxtəlif parametrlər mövcuddur, aşağıda onları təqdim edirik: 1. Yeni leksik vahidlərin yaranması prosesi dilin inkişafında adi yaradıcılıq mexanizmlərinə müvafiq olaraq baş verir; 2. Leksik vahidlərin yaranmasının tətbiqui və nəzəri tədqiqi, sözdüzəltmə vasitələri, neologizmlərin tanınması, qəbul edilməsi və yayılması kriteriyaları, neologiyanın ictimai-mədəni aspektləri; 3. Neologizmlərin dil siyasəti çərçivəsində həyata keçirilməsi, onların qeydiyyatı, yazılması, əmələ gəlməsi və yayılması üçün institutların sistemli şəkildə təşkil olunmuş fəaliyyəti; 4. Terminologiya sistemində boşluqları olan və onların aradan qaldırılmasını tələb edən yenidən yaranmış sahələrin və təzə termin sisteminin yaradılması vəzifəsi. Lüğətlər və leksikoqrafik sistem arasındakı münasibət iki əsas aspektdən qaynaqlanır: 1) neologizmlərin tanınması üçün lüğətlərin süzgəc rolunda istifadəsi və 2) lüğətlərin daxilində onların çeşidlənməsinin təhlili¹.

¹ Boulanger, J.C. L'évolution du concept de néologie. De la linguistique aux industries de la langue: Terminologie diachronique / J. C. Boulanger. // Actes du colloque organisé à Bruxelles les 25 et 26 mars 1988. – Paris: Conseil international de la langue française, – 1989. – p. 202-207

Eyni zamanda qeyd edilməlidir ki, neologiya sahəsi elmi tədqiqat və praktik işlər üçün açıqdır. Bununla belə, neologiya anlayışı sözlərin leksik yaranma prosesi, lüğətlər, elmi-texniki sferada yeni məfhumların ifadə edilməsi üçün terminlərin yaradılması və dil siyasəti arasındakı münasibətlər baxımından bir qədər mürəkkəbləşir. *“Neologiya nəzəriyyəsində iki fundamental tədqiqat aspekti fərqləndirilir: 1) neologizmin neologiyanın obyekt kimi öyrənilməsi; 2) neologizmin neografyanın obyekt kimi öyrənilməsi”*². Fransız dilçisi J.F.Sablerol isə hesab edir ki, *“neologiya termini çoxmənalıdır və həm yeni leksik vahidlərin (söz və ifadələrin) yaranması və dilə daxil olması proseslərini, həm də bu proseslərin və onların nəticələrinin öyrənilməsini nəzərdə tutur”*³. Digər fransız tədqiqatçısı M.Lekol *“semantik neologiya anlayışını kateqorial neologiya termini ilə eyniləşdirir”*⁴.

Dil öz-özlüyündə çox mürəkkəb bir sistemdir və bu sistemin formalaşması uzun müddəti əhatə edir, dilin bütün mövcudluğu boyu inkişaf bir an belə dayanmır. *“Bu sistemin dəyişməsi və inkişafı heç bir mübahisə doğurmur, çünki dil heç zaman ətalət halında qala bilməz”*⁵, *“dəyişməyən bir dil mücərrəd dildir”*⁶, *“dil dəyişikliyi dilin daimi xüsusiyyətidir”*⁷.

Neologizm nisbi bir anlayışdır. Məfhumun nisbiliyi, yeniliyi, tarixiliyi barədə bir sıra dilçilərin işlərində bəhs edilir. Bununla belə, sözün yeniliyinin müəyyən olunması bəzən asan olmur. Məsələn, buna sübut kimi neologizm anlayışının müəyyən edilməsi ilə bağlı

² Воронцова, Ю.А. Неология и неологизмы // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук: журнал Брянского государственного технического университета, – 2016. – с.111-114

³ Sablayrolles, J.-F. Les néologismes. Créer des mots français aujourd'hui. / J.-F. Sablayrolles. – Paris: Editions Garnier, – 2017. – p.10

⁴ Lecolle, M. Néologie sémantique et néologie catégorielle: quelques propositions / M.Lecolle // Cahiers de Lexicologie. – CNRS, – 2012. – p.3

⁵ Райлян, С.В. Беседы о стилистике (на материале французского и русского языков) / С.В.Райлян, А.Я.Алексеев. – Кишинев: Штиница, – 1983. – с.78

⁶ Косериу, Э. Синхрония, диахрония и история (проблема языкового изменения) Текст / Э.Косериу. – М.: Эдиториал УРСС, – 2001. – с.9

⁷ Магомадова, Х.К. Инновации в словарном составе современного русского языка (конец XX – начало XXI вв.): /дисс. канд.филол.наук./ – Махачкала, 2005. –с.10

dilçilər arasında mövcud olan fikir ayrılıqlarını göstərə bilərik: “*La notion du néologisme n’est pas aussi claire qu’on pourrait croire, quant au processus de création et de diffusion des nouveaux mots, il reste à peu près inconnu.*”⁸ – “Neologizm anlayışı düşündüyümüz qədər aydın deyil, yeni sözlərin yaranması və yayılması prosesi isə, əsasən, naməlum olaraq qalır”.

Azərbaycan dilçisi H.Həsənovun fikrincə “*Dildə müəyyən mənalı vahid kimi əmələ gəlmiş, yeni əşya və hadisələri adlandıran, öz yeniliyini və təzəliyini hiss etdirən və hələ də dilin aktiv leksikasına daxil olmamış sözlərə neologizmlər deyilir*”⁹.

XX əsrin 60-70-ci illərində neologizmlər haqqında elm dil haqqında elmə daxil olur və leksikologiyanın tərkib hissəsinə çevrilir. P.Jilber, O.Sovajo, B.Qarden, B.Kemada və s. dilçilər neologiyanın inkişafına böyük töhfələr vermişdir. XX əsrin 90-cı illərindən neologizmlər məsələləri ilə fransız dilçilərindən Q.Merl, B.Kemada, R.Perret, rus dilçilərindən O.V.Raevskaya, N.N.Lopatnikova və s. məşğul olurlar. Müasir neoloqların əsas tədqiqat obyektini yeni yaranan isimlərdir, çünki məhz isimlər fransız dilini zənginləşdirən leksik neologizmlərin əsas faizini təşkil edir. Tədqiqata cəlb etdiyimiz neologizmlər korpusunda 478 ədəd isim aşkarladığımız ki, bu da söz korpusunun 70%-ni təşkil edir. Nitq hissələri sırasında daha çox isimlər yaranır, çünki yeni yaranan anlayışı adlandırmaq ehtiyacı meydana gəlir və tədqiqatçılar əksərən bu sahəyə meyil edirlər. Digər nitq hissələri də yaranmaqdadır və apardığımız statistikaya görə deyə bilərik ki, tədqiq etdiyimiz neologizmlərdən 79-u sifət, 56-sı feil və yalnız 3 vahid zərf və zərf tərkibli ifadədir. Yeni əvəzlilik və ya sayın yaranması mümkün olmadığı üçün bu cür leksik vahidlər müzakirə mövzusu deyildir. Əsas diqqət isimlərlə bağlıdır, çünki hər şeydən öncə, yeni yaranan məfhumu adlandırmaq ehtiyacı ortaya çıxır. Buna sübut kimi, söz korpusundakı faiz nisbətində nəzər salmaq yetərlidir.

Dilçi İ.V.Skuratov vurğulayır ki, “*elmi ədəbiyyatda neologizm*

⁸ Matoré, G. La méthode en lexicologie. Domaine français / G.Matoré. – Paris: Didier, – 1953. – p.87

⁹ Həsənov, H. Müasir Azərbaycan dilinin leksikası / H.Həsənov. – Bakı, – 2001. – s.194

termini ilə yanaşı, dilin bütün səviyyələrində yeni hadisələri ifadə etmək praktik olaraq ekvivalent olan “yenilik” və “yeniyanma” terminləri də istifadə olunur”¹⁰. Odur ki, neologizm təkcə neologiya və neqrafiyanın kateqoriyası kimi deyil, həm də mürəkkəb çoxmənalı dil və mədəniyyət hadisəsi kimi də çıxış edə bilər.

Məlum olduğu kimi neologizmlər əmələgəlmə yollarına və mənbələrinə görə dilin daxili imkanları hesabına, başqa dillərdən sözləmə yolu ilə, yaxud fərdi-üslubi şəkildə yaranırlar. Məhz Bunları nəzərə alaraq neologizmləri belə qruplaşdırmaq olar: 1) dilin daxili imkanları hesabına yaranan neologizmlər; 2) başqa dillərdən alınan neologizmlər; 3) ümumi şəkildə yaranan neologizmlər. Bu cür neologizmlər müəyyən tələbatla bağlı olaraq ümumxalq dilində yaranır və işlənir; 4) Fərdi-üslubi neologizmlər, bu cür neologizmlər hər hansı bir şairin, yazıçının, alimin yaradıcılığında yaranır.

Neologizm anlayışının müəyyən edilməsi zamanı az əhəmiyyət kəsb etməyən məsələlərdən biri də verilmiş leksik vahidin bu formada nə qədər müddətə mövcud olması məsələsidir. Məlumdur ki, sözün taleyi dilin inkişafından çox asılıdır və bu inkişaf çoxlu amillərin təsiri altında baş verir. Elə bu səbəbdəndir ki, V.Q.Qakin *“dildə sözün taleyini əvvəlcədən müəyyənləşdirmək mümkün deyil”¹¹* və V.İ.Zabotnikanın *“yeni dil vahidi, kollektiv dil mühiti ona yeni kimi reaksiya verdiyi müddətcə yenilik (sentiment de nouveauté), tərəvət, qeyri-adilik hissini saxlayır”¹²* fikirləri tamamilə əsaslı görünür.

Fərdi neologizmlər. Okkazional və potensial neologizmlər.

Bəzi dilçilər fərdi, okkazional və potensial leksik vahidləri neologizm hesab etmir və vurğulayırlar ki, yeni yaranmış istənilən sözün neologizmlər sırasına aid edilib-edilməməsi birmənalı

¹⁰ Скуратов, И. В. К вопросу об интерпретации неологизмов (на материале французского языка) // Актуальные проблемы лингвистики, переводоведения, литературоведения, лексикографии, теории и практики обучения иностранным языкам (к юбилею Дж. Р.Р.Толькина). – Москва: МГОУ, – 2017а, – с.25

¹¹ Гак, В.Г. Новые слова и новые словари (Текст) / В.Г.Гак // Новые слова и словари новых слов. – Л.: Наука, – 1983. – с.20

¹² Заботкина, В.И. Слово и смысл / В.И.Заботкина. 2-е изд., испр. и доп. – Москва: Издательский центр РГГУ, – 2014. – с.102

qarşılanmır və xüsusi araşdırmaya ehtiyacı olan mübahisəli məsələdir. Məqsədimiz heç də bu cür leksik vahidlərin neologizm adlandırılmasına cəhd etmək, yaxud bunun əksini sübut etmək deyil. Bu termini istifadə etməklə demək istəyirik ki, bu leksemlər bir tərəfdən fərdi neologizmlərdir, digər tərəfdən isə dildə yeni vahidlərdir və odur ki, bu cür yeni sözlər neologizmlər adlanır. “*Nəzərə almaq lazımdır ki, təbii ki, istənilən okkazional mənalı söz müəyyən şərtlər daxilində adi ümumişlək sözə çevrilə bilər*”¹³.

Bu tip neologizmlər müxtəlif cür adlanır: fərdi, müəllif, fərdi-müəllif, üslubi, kontekstual, fərdi-üslubi, okkazional, potensial, “qayda pozan sözlər”, “əldəqayıрма sözlər”, “meteor sözlər” və s. Biz, qısaca olaraq, müəyyən müəlliflər tərəfindən bu və ya digər şəraitdə və situasiyada yaradılmış fərdi-müəllif neologizmlərindən qısaca bəhs etmişik.

XVIII əsrdə fransız dilində leksik tərkibdə neologizmlər aşağıdakı yollarla yaranırdı:

1) transpozisiya vasitəsilə: a) sifətlərin ismə çevrilməsi: *l’aimable, le cosmopolite, le singulier* və s.; məsdərin ismə çevrilməsi: *le dîner, le savoir, le parler* və s.; participe présent-in ismə çevrilməsi: *l’existent, le luisant, le disant* və s.; participe passé -nin ismə çevrilməsi: *l’estimé, le ridé, l’abimé* və s.; b) isimlərin sifətə çevrilməsi: *des yeux admirateurs, regards observateurs, notre siècle raisonneur* və s.; participe présent-dan: *la somme écrasante*; participe passé -dən: *narration peignée, trafic réglementé* və s.

2) suffikslər vasitəsilə: a) isim: *façonnage, lourdeur, docteur, insignifiance, sauvagerie, arlequinade, malfaisance* və s.; b) sifət: *trouvable, face, costume, ondueux* və s.; c) feil: *éditer, sanctionner, vouloir* və s.; d) zərf: *brillamment, décidément, lumineusement* və s.

Ədəbi dil suffiksləri də yeni sözlərin yaranmasında məhsuldar olmuşlar: *informateur, fécondation, vocabuliste, humoristique, inactif, capitaliste, isolation, commercial* və başqaları buna misal ola bilər.

3) prefikslər vasitəsilə: a) dé- prefiksi daha məhsuldar olmuşdur: *décadrer, défranciser* və s.; b) yunan mənşəli anti-

¹³ Катагощина Н.А. Как образуются слова во французском языке (изд. 4-е.) / Н.А. Катагощина. – М.: КомКнига, – 2012. – с.10

prefiksi: *antinational*, *antiroyalisme* və s.; c) latın mənşəli in-prefiksi: *inactivité*, *inapte* və s.

XIX əsrdən başlayaraq elm və texnikanın inkişafı, kommunikasiyanın artan rolu, mübadilələrin sadəliyi, onların kəmiyyəti nominasiya sahəsində yeni vacib tələbatların yaranmasına gətirib çıxardı. Bunun ardınca çevik və müntəzəm təsnifatlı neologiyaya ehtiyac meydana gəldi. “*Fransız dilində dil neologiyası kifayət qədər az istifadə olunur və nominasiyanın yeganə mümkün vasitəsi kimi alınma sözlərə müraciət edilirdi*”¹⁴.

Hal-hazırda leksikoqrafik təsvirlər, əlimizdə olan çoxsaylı avadanlıqlar, aparılmış tədqiqatlar yeni sözün yaranması, meydana çıxması və yayılması tarixini tam dəqiq ifadə etməyə imkan verir. Bəzi lüğətlərdə (məsələn, Robert) sözün yeniliyini ifadə etmək üçün onun yalnız yaranma tarixini göstərən işarənin olması yetərlidir. Petit Robert-in 1986-cı il nəşrində müəlliflər *didacticiel*, *minitel*, *ludiciel* sözlərinin yaranma tarixi kimi yalnız 1980-ci ili göstərmişlər, çünki ön söz hissəsində göstərilir ki, *neol.* işarəsi işlənirsə, demək həmin söz 1950-ci ildən sonra qeydə alınıb. Bununla belə, xeyli miqdarda həll edilməmiş məsələ qalmaqdadır, məsələn, le Petit Robert (2014) *ceviche* sözünün yaranma tarixi kimi 1996-cı ili göstərir, həm də sözün mənşəyi göstərilmir. Amma bu cür hallar o qədər də çox deyil və adətən peşəyönlü lüğətlərdə rast gəlinir.

Həyatın müxtəlif sahələri bir-biri ilə sıx əlaqəlidir və yeni sözləri konkret sahəyə və ya kateqoriyaya aid etmək çətinləşir. Bununla belə aşağıdakı sahələr üzrə təsnifat vermək mümkün görünür: asudə vaxt (mətbəx, qadınlar aləmi, idman, media, musiqi, sosial işlər və s.), siyasət, nəqliyyat, təhsil, daşınmaz əmlak, müxtəlif müəssisələr, elm (ekologiya, biologiya, tibb, fizika, kimya və s.) nəhayət informatika, kommunikasiya və energetika sənayesi sahələrini əhatə edən texnika sahələri. Neologizmlər müəyyən ehtiyac üzündən yaranır və elmdə bu cür neologizmlərin beynəlmilləşməsi tendensiyası gerçəkləşir və bu, sözlərin bütün elm adamları tərəfindən asan başa düşülməsini asanlaşdırır. Moris Qrövis qeyd edir ki, “*elmi terminologiya danışq dilinə xas olmadığı*

¹⁴ Gaudin, Fr. Initiation à la lexicologie française: de la néologie aux dictionnaires / Fr. Gaudin, L. Guespin. – Bruxelles: Duculot, – 2000. – p. 245

üçün ona uyğunlaşma uzun və çətin prosesdir”¹⁵.

Dissertasiya işinin **“Fransız dilində sözdüzəltmə və müasir neologizmlərin struktur-semantik xüsusiyyətləri”** adlı II fəslə fransız dilində sözdüzəltmə və neologizmlərin quruluşu, fransız dilinin sözdüzəltmə sistemində semantik üsul, fransız dilinin sözdüzəltmə sistemində fonetik üsul və fransız dilinin sözdüzəltmə sistemində morfoloji üsul kimi məsələlərə həsr edilmişdir.

Fransız dilinin sözdüzəltmə sistemi bəlli qanunlara tabedir və öz xüsusiyyətlərinə malik olmaqla digər oxşar sistemlər üçün də ümumi olan anlayışlardan istifadə edir. Sözlərin standart olaraq törəmə, qeyri-törəmə, bir, iki yaxud üç morfemdən ibarət olan strukturlarla fərqlənməsindən başqa, bir sıra dilçilər sözləri *“sadə, düzəltmə, mürəkkəb və mürəkkəb düzəltmə, həmçinin analitik və flektiv olmaqla bir neçə kateqoriyaya bölürlər”*¹⁶.

Fransız dilinin sözdüzəltmə vasitələrinin yeganə təsnifatı hələ ki, qeyd olunmayıb. Bəzi alimlər *“sözyaratmanın dérivation propre və dérivation impropre olmaqla iki üsulunu və morfoloji və sintaktik transpozisiyanı qeyd edirlər”*¹⁷. Müasir fransız dilindəki son dövr neologizmlərinin təhlili istiqamətində öz töhfəsini vermiş İ.V.Skuratov bu cür neologizmlərin yaranmasında *“morfosemantik, sırf morfoloji və sintaktik-semantik vasitələrin mövcudluğunu xüsusi vurğulayır”*¹⁸.

Hal-hazırda qədər bəzi fransız dilçiləri Jan Turnye tərəfindən 1985-1991-ci illərdə təklif olunan yeni sözlərin yaranması üsulları təsnifatına əsaslanırlar. Bu haqda dəyərli fikirlərə Con Embleyin və

¹⁵ Grevisse, M. Le bon usage: Grammaire française avec des Remarques sur la langue française d'aujourd'hui / M.Grevisse. – Paris-Gembloux: Editions Duculot, – 1986. – p.201

¹⁶ Ференс, Г.Ф. О типах словообразовательной формы слов (на материале современного немецкого языка) (Текст) // М.: Изд-во Академии Наук СССР, Вопросы языкознания, – 1957. вып. 4, – с.89

¹⁷ Гак, В.Г. Теоретическая грамматика французского языка (текст): учебник / В.Г.Гак. – М.: Добросвет, – 2004. – с.110-112

¹⁸ Скуратов, И.В. Типологическая характеристика неологизмов в современном разговорном и деловом французском языке: лингвистический и социолингвистический аспекты (Текст): /дисс. д-ра филол. наук / – М., 2006. – с.109

Jan-Fransua Sabrelorun tədqiqatlarında rast gəlinir. Onlar öz növbəsində, yarımqruplara bölünən morfosemantik, sintaktik-semantik, sırf morfoloji və praqmatik mənbələr olmaqla sözdüzəltmənin dörd qrupundan bəhs edirlər. Aşağıda J.Pruvo və J.Sabrelor tərəfindən yeni sözyaratma üsullarını əks etdirən təsnifatı təklif edir və düşünürük ki, burada neologizmlərin yaranma üsulları çox dəqiq şəkildə ifadə edilmişdir:

- daxili mənbələr (morfosemantik, sintaktik-semantik, morfoloji, praqmatik). Morfosemantik baxımdan yeni yaranan söz bu struktura malik olur: affikslər (prefiks, suffiks, dérivation impropre, şəkilçi və parasintez), sözdüzəltmə (sinapsiya, sözyaratma, telescop söz), təqlid etmə və formanın dəyişməsi (təqlidi sözlər, yanlış ixtisarlar, qrafik oyun, paronimiya).

- sintaktik-semantik baxımdan: funksiyanın dəyişməsi (konversiya, leksik-sintaktik uyğunluq), mənanın başqa cür ifadə olunması (metafora, metonimiya, digər üslubi vasitələr).

- morfoloji baxımdan: sözün formasının ixtisarı (qısaltma, hərf ixtisarı).

- praqmatik baxımdan: sözün əvəzlənməsi. Xarici mənbələr kimi müəlliflər alınma sözləri qeyd edir. *“Yeni sözlərin yaranma üsullarının bu təsnifatı J.Pruvo və J.F.Sablerolun işlərində öz əksini tapmışdır”*¹⁹.

Sözdüzəltmə sxemini təsvir etmək üçün ən azı aşağıdakıları dəqiqləşdirmək lazımdır: 1) törəmə sözün kateqoriyası; 2) söz əsasının kateqoriyası; 3) törəmə sözün mənası.

Yeni söz yaratmanın belə məhsuldar üsulu olan söz birləşməsi iki və ya daha artıq sözün aşağıdakı modellər üzrə birləşməsi nəticəsində üçüncü bir sözün yaranması ilə xarakterizə edilir, bu cür sözlər ya defislə, ya da defissiz yazılır: capital-risque (N + N), stock-option (N + N), tiers-mondisation (N + N), sex-toy, 2002 (N + N), butter nut, 2017 (N + N), eurodéputé (N (A) + N) və s.

Yeni yaranan söz bu və ya digər dərəcədə müəyyən xüsusiyyətlərlə seçilməyə meylli olur, məsələn, XX əsrin 90-cı

¹⁹ Pruvost, J. Les neologismes. / J.Pruvost, J-F.Sablayrolles. – Paris: Presses Universitaires de France, – 2003. – p.118

illərində -iser suffiksi ilə bitən feil-neologizmlər şəffaf daxili formaya malik olmaqla bir çox oxşar yeniyanmalarla tutuşdurulur:

Adjectif + - is - > « rendre Adjectif .

Cryogéniser (1991) (dondurmaq, keyləşdirmək); *dédiaboliser* (1991) (iblisə inamı yox etmək); *déwashingtoniser* (2012) (Vaşinqtondan asılılığı azaltmaq); *glamouriser* (2016) (qlamurlaşdırmaq, cazibədar etmək) və s.

Son illər müasir fransız dilində, daha konkret desək, gənclərin dilində uyğunluq neologiyası adı almış yeni sözdüzəltmə üsulu yer almağa başlamışdır. Belə ki, yeni *Larousse se rappeler de quelque chose* feilinin vasitəli konstruksiyasını, *pâmer* (bayılmaq, donub qalmaq, keyləşmək) feilinin təsirli konstruksiyasını nümunə gətirir. Məsələn, *les phalènes pâment leurs lèvres*. Bundan başqa, adətən tamamlığı olan feillərin mütləq konstruksiyalarına da rast gəlinir, məsələn, *il craint, il assure, je calme* (je me calme). Əksinə, təsirsiz feillər təsirli feillərə çevrilir: *ironiser un passage*, (donner un tour ironique à un énoncé). Bəzən vasitəsiz və vasitəli konstruksiyalar tamamilə dəyişir, məsələn, *se souvenir quelque chose*. Göründüyü kimi, bu konstruksiya əslində *de* sözünü tələb etdiyi halda, sözönüsüz işlənmişdir.

“Sözdüzəltmənin semantik üsulu dedikdə morfoloji transformasiyalar olmadan ifadə planında sözün mənasının və məzmun planında funksiyasının dəyişməsi başa düşülür”²⁰. Bu üsul özündə konversiya, qrammatikləşmə, frazeologizmlərin yaranması və omonimləri birləşdirir. Konversiya istisna olmaqla, semantik sözyaradıcılığının digər tiplərinə müvafiq olaraq leksik vahidlərin əmələ gəlməsi kifayət qədər uzun bir zaman kəsiyinə aid olur, çünki bu cür mexanizmlər həm dildaxili, həm də dilxarici faktorlardan asılıdır. Beləliklə, “fransız dilində qrammatikləşmənin əsasında latın sözləri və söz formalarının məzmun və mənaya görə ziddiyyət təşkil etməsi durur”²¹.

²⁰ Niklas-Salminen, A. La lexicologie / İ.Niklas-Salminen. – Paris: Armand Colin, – 1997. – p.68

²¹ Allières, J. La formation de la langue française / J.Allières. – Paris: PUF, – 1988. – p.91

“Sözün səs forması çox vaxt onun mənasını müəyyən edir və nəticə etibarilə ünsiyyətin subyektı və obyektı tərəfindən verilmiş sözün qavranılmasına təsir göstərir”²². Alimlərin qeyd etdiyi kimi, “fonetik xarakterli proseslər dilin inkişafının müxtəlif etaplarında səslərin müntəzəm uyğunluqlarını özündə ehtiva edən müəyyən qanunauyğunluqlara tabe olur”²³. A.A.Reformatski bu hadisələri “fonetik mexanizmlərin öyrənilməsində diaxron və sinxron yanaşmalar olmaqla iki tipə bölür. Burada bir tərəfdən səs dəyişikliklərinin sonrakı etaplarını formalaşdıran tarixi proseslərdən, digər tərəfdən də canlı fonetik dəyişikliklərdən söhbət gedir”²⁴.

Fransız dilinin sözyaradıcılığının fonetik üsulu dildə artıq mövcud olan sözlərin fonetik və nəticə etibarilə qrafik cəhətdən dəyişilməsi yolu ilə leksik vahidlərin formalaşmasını özündə ehtiva edir. *“Neologizmin qrafik cəhətdən vurğulanması da sözün neologizm kimi təsnif edilməsində mühüm rol oynayır”²⁵*. Şifahi nitqdə qrafik vurğu rolunu intonasiya yerinə yetirə bilər. Fonetik nöqteyi-nəzərdən neologizmlərin əmələ gəlməsi və tələffüzü zamanı bir sıra qrafik dəyişiklik baş verir, lakin vurğu məsələsi ilə bağlı o qədər də fərqlənmə olmur. Dilin daxili imkanları hesabına yaranan neologizmlərdə vurğunun yeri dəyişmir, yəni ənənəvi olaraq son hecanın üzərinə düşür. Bəs digər dillərdən alınma sözlərdə vurğu məsələləri necə baş verir? Burada əminliklə söyləyə bilərik ki, alınma sözlər fransız dilinin lüğət tərkibinə və danışanların leksikonuna daxil olduğu andan həmin dilin (fransız) intonasiya və vurğu qaydalarına tabe olur. Beləliklə, vurğunun yeri baxımından fundamental bir dəyişiklik baş vermir. Eyni fikri alınma sözlərin qrafik xüsusiyyətləri barədə söyləyə bilmərik, əksər hallarda alınma sözlərdə alan dilin orfoqrafiyasına uyğun müəyyən dəyişikliklər baş verir. Tədqiqat işimizdə təhlil etdiyimiz ingilis mənşəli sözlərin (alınma sözlərin əksəriyyəti məhz bu dildən gəlir) böyük əksəriyyəti,

²² Cohen, M. Une fois de plus des regards sur la langue française / M. Cohen. – Paris: Editions sociales, – 1972. – p.245

²³ Будагов, Р.А. Введение в науку о языке (Текст): учеб. пособие / Р.А.Будагов. – М.: Добросвет, – 2000-2003. – с.217

²⁴ Реформатский, А.А. Введение в языкознание (Текст): учеб. / А.А.Реформатский. – М.: Аспект Пресс, – 2006. – с.479-480

²⁵ Arrivé M. Verbes sages et verbes fous / M.Arrivé. – Paris: Éd.Belin, – 2010, – p.10

fransız dilinə daxil olduqda, doğma dildə mənsub olduqları xüsusi formalardan məhrum olur və fransız dilinin fonetik qaydalarına tabe olur. Mənbə dildə həmin sözdə vurğunun yeri avtomatik olaraq fransız dilinin vurğu sisteminə uyğunlaşır. İngilis dilindən alınmış neologizmlərdə fonetik dəyişikliklər ingilis səslərinin onlara keyfiyyətə daha yaxın olan fransız səsləri ilə əvəzlənməsindən ibarətdir. Fransız və ingilis dillərinin səs sistemində bir-birinə çox yaxın səslər asanlıqla əvəzlənə bilər. İngilis dilində səslərin artikulyasiyası fransız dili səslərinin artikulyasiyasından çox fərqli olduğundan, onlar fransız dilində təkrarlana bilmir. İngilis saitləri həm kəmiyyət, həm də keyfiyyət baxımından fransız saitlərinə uyğun gəlmədiklərinə görə, fransız dilinin fonetik sisteminə daxil ola bilmir və hər bir ingilis sait səsinə fransız dilində uyğun əvəzedici tapılır.

Morfoloji üsulla sözyaradıcılığı zamanı söz yaradan elementin tərkibi qismən və ya tam saxlanılmaqla onun forması dəyişdirilir, yəni yeni yaranan söz mənbəyə uyğun gəlir və eyni zamanda ondan fərqlənir. Leksemin strukturu təkcə öz morfem tərkibi baxımından deyil, həm də fonetik və semantik səviyyədə nəzərə cərpacaq transformasiyalara məruz qalır, eyni zamanda qeyd etməliyik ki, belə birləşmə iki üsulun qarşılıqlı təsirinin geniş yayılmış bir növüdür.

*“Morfoloji üsulun sintetik yaxud affiksəl tipi söz əmələ gətirən elementə (əsasən) affikslərin (müstəqil olaraq mövcud olmayan morfemlərin) qoşulmasıdır”*²⁶. Leksik-qrammatik mənalı bu elementlər yaranan yeni sözün törəmə mənasının ifadə edilməsinin əsas vasitəçisi rolunda çıxış edir.

Dissertasiyanın **“Müasir fransız dilində yeni neologizmlərin yaranması üsulları”** adlı **III fəsl** müasir neologizmlərin yaranma üsullarına həsr edilmişdir. Bu üsullar içərisində ən çox rast gəlinən affiksleşmə, xüsusən də, suffikslərdir və nisbət etibarilə bu yolla düzələn neologizmlərin sayı daha çoxdur. Tədqiqata cəlb etdiyimiz bu cür yeni sözlərin sayı 218 vahiddir və söz korpusumuzun 35,2%-ni təşkil edir.

Affikslərin üçüncü tipi olan prefikslər kəmiyyətinə, semantik rəngarəngliyinə və yayılmasına görə fransız dilinin sözdüzəltmə

²⁶ Picoche, J. Histoire de la langue française / J.Picoche, Ch.Marchello. – Nizia – Paris: Editions Nathan, – 1998. – p.339

sistemində suffikslərdən geri qalır. Prefiks asılı elementdir, əksərən çoxmənalı olur və söz əsasında ayrıca istifadə edilə bilməz. Tədqiqata cəlb edilən belə neologizmlərin sayı 155 vahiddir və söz korpusumuzun 25%-ni təşkil edir.

Fransız dilində prefikslərin aşağıdakı tiplərini ayırd etməyi təklif edirik: məkan bildirənlər (en-, sous-, sur-, a-, intra-, pré-, trans-, post-); bitişdirici / ayırıcı məna bildirənlər (con-, dis-, dé-, a-, ad-); inkarlıq bildirənlər (in-, non-, sans-, a-, anti-, mal-, mé-); kəmiyyət bildirənlər (uni-, bi-, di-, tri-, mono-, poly-); intensivlik bildirənlər (extra-, mini-, sur-, ultra-, hypo-, super-, hyper-); zaman bildirənlər (néo-, ex-); eyniləşdirmə bildirənlər (para-, co-, hétéro-, homo-, re-) və s.

Aparılmış təhlildən çıxış edərək belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, suffikslər, həmçinin affiksləşmə yolu ilə sözdüzəltmə müasir fransız dilində ən məhsuldar üsullar olaraq qalmaqdadır. Buna sübut kimi son zamanlar yaranmış *vieillardisme*, *ringardisme*, *polisiarisation*, *agréateur*, *autopartage* və s. isimləri göstərmək olar.

Suffiks ixtisarlara da əlavə olunur: UMP (Union pour un mouvement populaire – umpiser). Mürəkkəb sözlərə suffiks artırmaqla yeni sözün yaranması həmişə uğurlu alınmır. Məsələn, *ferroviaire* əvəzinə *chemin de ferresque* yaxud *cheminesque de fer* işlənmir, çünki bu sözlər hələ mövcud lüğətlərdə qeydə alınmamışdır.

Müasir fransız dilində neologizmlərin yaranmasında digər üsullarla yanaşı prefikslərin də xüsusi rolu vardır. Prefikslər vasitəsilə yeni sözlərin yaranması prosesinin öyrənilməsi bir sıra nəzəri və praktik çətinliklərlə bağlıdır. Hər şeydən əvvəl, bu çətinliklər sözdüzəltmə üsulları kimi prefikslər və iki sözün əsasında sözyaratma prosesi arasındakı fərqlə bağlıdır. Fransız dilçilik ədəbiyyatında prefiksləşmə nadir hallarda iki sözün əsasında yeni söz yaratma prosesinin bir növü kimi nəzərdən keçirilir.

Bəzi dilçilər prefikslərin yerinin müəyyən edilməsi planında tərəddüd edirlər. Belə ki, F.Brüno prefiksləşməni “*gah iki söz əsasında yeni sözyaratmaya, gah da sözyaradıcılığına aid edir*”²⁷. Digər tanınmış dilçi A.Dozyaya görə “*prefiksləşmə iki sözün əsasında sözdüzəltmədən daha çox sözyaradıcılığına yaxındır*”²⁸.

²⁷ Bruno, F. La pensée et la langue / F.Bruno. – P.: Masson, – 1965. – 982 p.

²⁸ Dauzat, A. Histoire de la langue française / A.Dauzat. – Paris, – 1930. – p.163

Bu yerdə parasintetik yolla sözdüzəltməni də unutmaq olmaz, burada söhbət bir leksemə eyni zamanda həm prefiksin, həm də suffiksin qoşulmasından gedir. Məsələn, *inviolable* (toxunulmaz, sarsılmaz) yaxud *encablure* (lövbər zəncirini ölçmək üçün təxminən 200 m-ə yaxın olan ölçü vahidi). Haqqında söhbət gedən yeni yaranmış sözləri təhlil edərkən onların aşağıdakı sxem üzrə (en)-(cable) -(ure) – *in-viol-able* yaxud *encabler-ure* tipli törəmə sözlərlə əvəzlənməsini aparmaq məqsədəuyğundur.

Digər dillərdə olduğu kimi, fransız dilində də ixtisarlara meydana gəlməsi fikrin daha yığcam və daha qısa ifadə olunması, söyləmə elementlərinin maksimum dərəcədə ixtisarı ilə izah oluna bilər. Onlardan bir çoxu (məsələn, SIDA = Syndrome d'immuno déficiences acquises; PMU = Pari Mutuel Urbain; BAFA = Brevet d'aptitude aux fonctions d'animateur; GPS = Global Positionning System (Système de repérage universel); HD = Haute définition; LCD = Liquid Crystal Display (affichage à cristaux liquides); MMS = Multimedia Messaging Service (messagerie multimédia və s.)) o qədər tez-tez işlənir ki, onlar ixtisar kimi deyil, adi sözlər kimi qəbul edilir. Bu hal XX əsrdə daha da çox yayılmağa başladı. Bununla belə həm latın, həm də sonralar digər dillərdən alınmalar leksik deyil, qrafik ixtisarlardır. Biz onların ixtisar edilmiş formasını deyil, tam formasını tələffüz edirik. Misal olaraq yazıda kifayət qədər tez-tez işlənən PS-Post Scriptum ixtisarını göstərə bilərik. Bu ixtisar *pese* kimi deyil, bütöv şəkildə, yəni Post Scriptum olaraq tələffüz edilir. Qeyd etmək lazımdır ki, qrafik ixtisarlara yeni sözlər hesab edilmir və bu səbəbdən də sözdüzəltməyə aid edilmir.

Müasir dillər üçün qısaltma prosesi çox tipikdir və bu mənada fransız dili də istisna deyil. Sözdüzəltmə vasitəsi olmaqla yanaşı, qısaltmalar artıq mövcud olan sözlərin yeni mənada işlənməsinə və yeni neologizmlərin yaranmasına səbəb olan semasioloji hadisə kimi də çıxış edir. Bəzi tədqiqatçılara görə müstəqil sözlərin bütün əlamətləri qısaldılmış vahidlərə xasdır, yəni belə vahidlər bütövdür, sabitdir və reproduksiya xüsusiyyətlərinə malikdir. “*Belə vahidlər yeni predmetlərin və obyektiv gerçəklik məfhumlarının adlandırılmasında istifadə olunur. Dilin leksik-semantik sisteminə daxil olan*

qısaldılmış vahidlər semantik inkişafa meyilli olan adi sözlər kimi inkişaf edirlər”²⁹.

Qısaltmalar çoxhecalı vahidlərin ixtisar edilməsi ilə müşayiət olunmaqla, dil qənaəti prinsipinə tabe olur. Qısaltmanın üç tipi var:

1) sözün əvvəlinin kəsilib qısaldılması (aferez); 2) sözün ortasının kəsilib qısaldılması (sinkop); 3) sözün sonunun kəsilib qısaldılması (apokop).

Məsələn, *problème* yerinə *blème*, *contrôleur* yerinə *leur*, *capitaine* yerinə *pitaine* və s. Əksər hallarda qısaltma qapalı hecanın hesabına gerçəkləşir, yəni bu hal həm *la scol/arité*, *un nouveau proc/ureur/pour Paris* tipli sadə sözlərdə, həm də *petit déj.*, *à plus*, *Place d’It/alie* tipli mürəkkəb söz və ifadələrdə son hecanın köməyi ilə baş verir. Qısaltmaya tanınmış siyasi xadimlərin soyadlarında rast gəldikdə bu, bir növ söz oyunu kimi başa düşülür. Məsələn: “*L’effet Raff*” est un atout pour le Président Choisi pour sa défense de “*la France d’en bas*”, il est apprécié par les Français qui aiment le “*côté pas énarque*” de “*cet homme qui n’est pas dans le système politique parisien*.”³⁰ – “*Raff effekti “Fransanı aşağıdan” müdafiə etmək üçün seçilən prezident üçün üstünlükdür, Paris siyasi sistemində olmayan bu adam”ın “milli idarəetmə məktəbindən olmaması” faktına görə o, fransızlar tərəfindən yüksək qiymətləndirilir*”.

Neologizmlərin yaranmasında digər vasitələrlə yanaşı teleskopiyanın da özünəməxsus yeri vardır. Bu prosesin köməyi ilə yeni sözlərin yaranmasını qabaqcadan sezmək elə də asan məsələ deyil, çünki morfe quruluşu nəzərə alınmadan sözlər hissələrə bölünə bilər, bu səbəbdən də teleskopiya bəzən haqlı olaraq söz oyunu ilə müqayisə edilir. Fransız dilçilər J.Şevalye, S.Blanş-Benvenist, M.Arive və J.Retard-ın qeyd etdikləri kimi, “*teleskopik vahid öz mənasını itirmədən struktur elementlərə bölünə bilməz*”³¹. Məhz bu sərbəstlik və gözlənilməzlik faktı, ayrı-ayrı sözlərin

²⁹ Смахтин, Н.А. Усеченные единицы в системе словообразования современного французского языка / Н.А.Смахтин // Семантические и функциональные аспекты романских и германских языков. – Курск, – 1991. – с.136-144

³⁰ Le Journal du dimanche, – 26 mai, – 2002

³¹ Chevalier, J.C. Grammaire du français contemporain / C. Blanche-Benveniste, M.Arrivé, J.Reytard. – Paris: Larousse, – 2002. – p.55

istifadəsinə rəğmən, teleskopiya üsulu ilə sözdüzəltmə prosesini çətinləşdirir. Məsələn, *stabcroissance=stabilité+croissance*³², *télématique = télévision + informatique*. Kanadanın Kvebek əyalətinin sakinləri e-mail yerinə çox maraqlı bir teleskop söz – *courriel* yaratmışlar. Həmin əyalətin sakinləri tərəfindən son vaxtlarda yaranmış digər bir neologizm də informatika sahəsinə aiddir: *clavardage = clavier + bavardage* (İnternet üzərindən aparılan müzakirələr). Göründüyü kimi, teleskopiya vasitəsilə sözlərin birləşməsi onların digər mürəkkəb sözlərdən daha çox ifadəli olmasına səbəb olur. Son illər, xüsusilə də XX əsrin son onillikləri ərzində, teleskop sözlər vasitəsilə sözdüzəltmə hadisəsi geniş vüsət almışdır.

Dilin lüğət tərkibinin zənginləşməsində digər üsullarla yanaşı kalkaların da əhəmiyyəti danılmazdır. Dilçilikdə kalka başqa dillərdə olan söz, ifadə və ya frazaların dil vahidinə uyğun olaraq mənimsənilməsidir. Kalkanın öyrənilməsi məsələləri ilə linqvistika, leksikologiya və tərcüməşünaslıq məşğul olur. Kalkalar dildəşyicilərinin, xarici dilin məişətə və elmə xarici mənimsəmələrin kəskin artımına-müxtəlif tarixi mərhələlərdə fransız dilinə ardıcıl olaraq fars, ərəb, rus, alman, ingilis dillərindən, birbaşa reaksiya kimi yaranıb. Bəzi dillərdə, məsələn, island dillində, kalkalaşdırma – praktik olaraq xarici leksikanın yeganə assimilyasiya vasitəsidir. Kalkanın aşağıdakı növləri var: sözyaradan kalka, semantik kalka, frazeoloji kalka, yarımkalkalar, yalançı kalkalar. Sözyaradan kalkalar-xarici sözün bir dildən o biri dilə morfemlərlə tərcüməsindən əldə edilir. Kalka adətən mənimsənilmiş söz kimi duyulmur, çünki onlar öz dilinin morfemlərindən ibarət olur. Buna görə bu sözlərin gerçək mənşəyi, bu barədə ilk dəfə eşidən insan üçün gözlənilməz olur. Bu yolla düzələn neologizmlərin sayı müxtəlif nüfuzlu lüğətlərdən seçdiyimiz yeni sözlər korpusumuzda cəmi 20 ədəd təşkil etdi və əsasən ingilis dilindən kalka üsulu ilə yaranan sözlərdir. Digər dillərdən kalka yolu ilə fransız dilinə keçən neologizmlərə bizim işimizdə təsadüf edilmədi. Kalkalar daha çox dilin leksikasında, frazeologiyada və çox cüzi ölçüdə dilin qrammatik quruluşunda özünü büruzə verir. Kalka tipləri arasında ən əhəmiyyətli leksik kalkadır ki, bu zaman yeni söz və ya sözün yeni

³² Télématin, – 6 novembre, – 2000

mənası yaranmaqla dilin lüğət tərkibi zənginləşir. Bu cür kalkaların 1) morfematik struktur və 2) semantik olmaqla iki əsas növü vardır.

“Əcnəbi leksemin fonetik strukturunun sözgötürən dilin səs normalarına adaptasiya olunması baş verərkən fonetik xarakterli transformasiyalar daha çox əhəmiyyət kəsb edir”³³. Bu cür assimilyasiyanın səbəbi donor dillə resipiyent dilin fonematik sistemləri arasındakı fərqlə izah olunmalıdır, bu üzdən də birincidə olmayan əcnəbi səslər daxili resurslarla ifadə edilir. Nəticədə, *“alınma vahid resipiyent dilin qaydalarına daha çox uyğun gələn qrafik forma və səslənməyə malik olur. Bu halda göstərilən mexanizmin üç növü baş verir: 1) sadə əvəzlənmə: bu halda donor dilin bir səsi resipiyent dilin bir səsi ilə çatdırılır; 2) konvergensiya-uyğunlaşma, yəni iki yaxın səsin bir səslə əvəzlənməsi; 3) divergensiya-fərqlənmə: bir səsin iki səslə verilməsi”³⁴*.

Leksik alınmalar və onların nəticələrinin tədqiqi iki istiqamətdə həyata keçirilir: 1) əcnəbi sözün qəbul edən dilə daxil olmasının xarici sosiolinqvistik şərtlərinin öyrənilməsi; 2) əcnəbi sözün qəbul edən dilə daxil olmasının sistem daxili aspektinin öyrənilməsi. J.F.Sablerol və J.Prüvonun qeyd etdikləri kimi, *“alınma vahid alan dilə ifadə etdiyi konkret və mücərrəd reallıqla keçir və yeni dil sisteminə uyğunlaşır (assimilyasiya edir)”³⁵*.

Alınma sözlərin aşağıdakı tiplərini ayırd etmək olar:

1. Söz predmet və ya anlayışla birlikdə götürülür. İnsanın gündəlik fəaliyyətində və ətrafında olan, digər mədəniyyətdə ilk dəfə peyda olan və müəyyən ad alan predmet və ya anlayış geniş istifadəyə malik olduqda, həmin anlayışı bildirən söz yeni məişət reallıqları ilə birlikdə qəbul edən dildə möhkəmlənir. Misal olaraq ingilis dilindən müasir fransız dilinə keçən və çox işlədilən *motel*,

³³ Семейнова, М.Ю. Принципы изучения лексики английского происхождения в современном русском языке (к проблеме составления словаря англицизмов) (Текст): /дисс. канд. филол. наук / – Ростов на/Д, 2007. – с.59

³⁴ Володина, Е.Г. Лексические заимствования из английского языка в современном турецком языке (на материале периодики) (Текст): /дисс. канд. филол. наук / – М., 2007. – с.42

³⁵ Pruvost J. Les néologismes (2-e édition) / J.Pruvost, J.-F.Sablairolles. – Paris: PUF, – 2012. – p.115

modem, server, Internet, SMS, jogging, GPS, DVD və s. sözləri göstərə bilərik.

2. İfadə olunması üçün təsviri vasitələrin mövcud olduğu anlayışı bildirən sözün alınması. Bir sözdən ibarət leksik alınma sözbirləşməsini əvəz edir, sonuncunun köməyi ilə alan dildə bu və ya digər anlayış ifadə edilir. Məsələn, ingilis dilindən keçən *cameraman* sözü daha qısa formada *opérateur de prises de vues* peşəsini göstərmək üçün işlədilir. Göstərdiyimiz nümunə tipli sözlərdə əsas məqsədlərdən biri, dildə ifadə vasitələrinə qənaət tendensiyasının müşahidə olunmasıdır və üstünlük daha kompakt formalara verilir.

3. Dildə mövcud olan sözə ekvivalent sözün alınması. Bu halda alınma sözün qəbul edilməsi, daha doğrusu başqa dilə keçməsi, semantik yönümlü səbəblərlə bağlıdır. Məsələn, *spectacle* “tamaşa” və *show* “estrada xarakterli tamaşa” nümunələri göstərir ki, ingilis dilindən alınan “show” elementinin köməyi ilə eyni tip hadisələrdən birinin adının dəqiq göstərilməsi tendensiyası özünü büruzə verir. Bu tip alınma sözlərdə ifadə vasitələrinin çoxluğu özünü göstərir. Bu səbəbdən də semantik çalarlar bir-birindən ayrılır.

Alınma sözlərin dilin lüğət tərkibindəki yerini müəyyənləşdirmək sahəsində məşhur fransız dilçisi J.Rey-Debov tərəfindən 1980-ci ildə aparılan və 2006-cı ildə D.Embley tərəfindən təsdiq edilmiş statistika göstərir ki, belə sözlər lüğətlərdə 2,5 % və gündəlik qəzet olan “Le Monde”-un səhifələrində 0,6 % olmaqla elə də çox yer tutmur.

Qeyd etmək lazımdır ki, alınma sözlər bu və ya digər dilə gələrkən həmin dilin daxili quruluşuna uyğun olaraq işlədilir. Alınma sözlərin həddindən artıq dilin lüğət tərkibinə daxil olması onun təbiətində müəyyən keyfiyyət dəyişiklikləri doğurur. Bu da öz növbəsində dilin daxili müvazinətini poza bilər (kəmiyyət dəyişikliklərinin keyfiyyət dəyişikliklərinə çevrilməsi). “*Fransız dili digər dillərdən xeyli yeni söz əxz etmişdir. Eyni zamanda xeyli alınma söz də köhnələrək sıradan çıxmışdır*”³⁶.

Beləliklə, dil hər bir xalqın mədəniyyətinin, mənəviyyətinin bir növ güzgüsüdür və bu mənada istənilən xalq öz ana dilinin

³⁶ Musayev, Ə. Müasir fransız dili leksikasının inkişafı / Ə.Musayev. – Bakı: “Maarif” nəşriyyatı, – 1987. – s.171

qorunması və yad təsirlərdən uzaq olması üçün əlindən gələni etməlidir. Alınma sözlərə gəldikdə isə, bu problem, dilçilərdən kifayət qədər təmkinli və balanslaşdırılmış yanaşma tələb edir.

Tədqiqat nəticəsində müasir fransız dilində neologizmlərin öyrənilməsinin əsas aspektləri müəyyən olunmuşdur ki, bu da aşağıdakı **nəticələrə** gəlməyə imkan verir:

1. Neologizm təkcə neologiya və neoqrafiyanın (daha geniş mənada leksikologiya və leksikoqrafiyanın) kateqoriyası kimi deyil, həm də mürəkkəb çoxmənalı dil və mədəniyyət hadisəsi kimi də çıxış edə bilər.

2. Genetik planda neologizmlər təkcə dilin daxili imkanları hesabına deyil, həm də digər dillərdən alınmalar (məsələn, flasher, after, airbag, benji, biker, dealer və s) hesabına yaranır.

3. Funksional-üslubi aspektdə yeni neologizm anlayışı əvvəllər dilin daha dar registrinə aid olan yeni sözləri özündə birləşdirirdi. Misal olaraq məktəbli jarqonu, xalq danışığı dili, gənclər slenqi və dialektizmləri, eyni zamanda ümumdəbi dil üçün yeni sayılan sözləri (məsələn, flinguer, bachoter, glander və s.) göstərmək olar. Dilçilikdə bu cür neologizmlər daxili alınmalar hesab edilir.

4. Dilin yeni sözlərlə zənginləşməsi dilxarici faktorlarla yanaşı dildaxili faktorlarla da sıx bağlıdır. Bu prosesdə xarici faktorların təsiri kifayət qədər parlaq halda təzahür edir, amma dilin daxili imkanları hesabına yaranan yeni sözlər daha az nəzərə çarpır.

5. Yeni neologizmləri belə qruplaşdırmaq olar: a) dilin daxili imkanları hesabına yaranan neologizmlər; b) başqa dillərdən sözləmə yolu ilə yaranan neologizmlər; c) ümumi şəkildə yaranan neologizmlər. Bu cür neologizmlər müəyyən tələbatla bağlı ümumxalq dilində yaranır və işlənir; d) fərdi-üslubi neologizmlər, bu yolla yaranan yeni söz hər hansı bir şairin, yazıçının, alimin yaradıcılığında yaranmış neologizmlərdir və əksər hallarda okkazionalizm statusundan uzağa gedə bilmirlər.

6. Dil faktlarının nitq faktı ilə qarşılaşdırılması planında potensial sözlərdən fərqli olaraq okkazional sözlər neologizmlər tərkibindən kənarlaşdırılır, çünki sonuncular dil faktı olduğu halda, birincilər nitq hadisəsi hesab edilir. Neologizmlər sabitlik, normativlik və bütöv dil ictimaiyyətinə aid olma kimi əlamətlərlə

səciyyələndir, lakin okkazional sözlər funksional olaraq birdəfəlik işlənmə, qeyri-normativlik və müəyyən dil daşıyıcısı tərəfindən istifadə edilmə kimi əlamətlərə malikdir. Odur ki, sırf nitq yenyaranmaları hesab olunan okkazional sözlər dil sisteminin tərkib hissəsinə daxil olan neologizmlər cərgəsinə aid edilmir.

7. Dildə baş verən bütün hadisələr, əvvəlcə, leksik sahədə öz əksini tapır və xronoloji olaraq izlənilir. Başqa sözlə desək, xronoloji planda artıq dildə mövcud olan və hamı tərəfindən işlədilən sözlərə nisbətən yeni hesab edilə biləcək, yəni yeniliyi hələ də hiss olunan sözlər yeni neologizmlər adlandırıla bilər.

8. Sözüün neogenliyi nisbidir, bu onunla əlaqədardır ki, bütün hallarda yeni söz ya dilin öz daxili imkanları və sözdüzəltmə üsulları vasitəsilə, ya da digər dillərdən yeni sözlər alınmaqla yaranır. Burada dilin digər registrlərindən ümumdəbi dilə keçən sözləri də qeyd etmək yerinə düşərdi.

9. Leksik vahidin yeniliyi subyektiv xarakter daşıyır, çünki hər bir fərd şəxsi dil sərəştəsindən, təhsil səviyyəsindən və yaşından çıxış edərək leksik vahidin yeniliyinə qiymət verir və dərk edir. V.Q.Qakın təbirincə desək, yeni yaranan sözün reallaşması üçün bütöv dil kollektivinin qərarı zəruridir.

10. Leksik vahidlərin neologizmlər hesab edilməsini şərtləndirən kriteriyalardan aşağıdakıları qeyd edə bilərik: a) funksional kriteriya. Burada əsas diqqət yeni leksik vahidin nominativ funksiyası və dilin lüğət tərkibinin yenilənməsində ekstralinqvistik səbəblərə yönəldilir. O sözlər neologizm sayılır ki, onlar cəmiyyətin həyatında baş verən yeni hadisə və/və ya prosesləri ifadə etməyə xidmət edirlər; b) ekspressiv-üslubi kriteriya. Bu kriteriyaya əsasən yeni sözün əsas əlaməti qavrama zamanı onun yeniliyinin hiss edilməsidir; c) leksikoqrafik kriteriya. Lüğətlərdə hələlik qeyd edilməmiş, lakin danışq zamanı istifadə edilən sözləri neologizmlər hesab etmək olar; d) leksik kriteriya. Bu kriteriyaya əsasən yalnız dilin passiv fondundakı sözlər neologizm sayıla bilər; e) statistik kriteriya. Bu kriteriyaya görə müasir dildə ən az işlənmə tezliyinə malik olan sözlər neologizm adlandırıla bilər.

11. Neologizmlərin aşağıdakı əlamətləri ayırd edilir: a) neologizm üslubi kateqoriyadır və sözün qavranılmasında əsas

məsələ yeniliyin hiss olunmasıdır; b) neologizmlər yeni reallıqları ifadə edən sözlərdir və elmin, texnikanın və s. inkişafı ilə əlaqədar olaraq yaranır; c) lüğətlərdə qeydə alınmayan, ümumi lüğətlərin müəllifləri tərəfindən bu və ya digər səbəblərdən təsadüfən buraxılmış yaxud şüurlu şəkildə tanınmayan, həmçinin yeni sözlərə aid edilən ekzotizmlər neologizmlər hesab edilir.

12. Tədqiqata cəlb etdiyimiz təxminən 620 neologizm korpusunda faiz nisbətinə görə nitq hissələri belə bölünmüşdür: 478 ədəd isim və/və ya 70 %, 79 sifət və/və ya 12,74 %, 56 feil və/və ya 9,03 %, 3 zərf və/və ya 0,48 %. Nitq hissələri sırasında daha çox isimlər yaranır, çünki yeni yaranan anlayışı adlandırmaq ehtiyacı meydana gəlir və bu səbəbdən də tədqiqata cəlb etdiyimiz söz korpusunda isimlər üstünlük təşkil edir.

13. Yaranma üsuluna görə neologizmlər morfoloji, semantik və alınma olmaqla qruplaşdırıla bilər. Daha məhsuldar olmasına görə sözdüzəltmə üsulu özünü daha qabarıq şəkildə büruzə verir. Tədqiqata cəlb etdiyimiz korpusun 73%-ni bu yolla düzələn sözlər təşkil edir. Məhsuldarlığına görə ikinci yeri semantik derivasiya tutur ki, bu da söz korpusumuzun 23%-ni təşkil edir. Daha az məhsuldar üsul 5,6 % olmaqla alınma sözlərdir. Bunlar arasında kalkalar üstünlük təşkil edir. Morfoloji neologizmlərin yaranmasında ən məhsuldar üsul prefikslər vasitəsilə yeniyaranmalardır. Tədqiqata cəlb edilən neologizmlər korpusunda bu yolla düzələn neologizmlər təxminən 8 % təşkil edir.

14. Müasir fransız dilində affikslər sırasında ən çox rast gəlinən suffikslərdir və nisbət etibarilə onların vasitəsilə düzələn neologizmlərin sayı daha çoxdur. Tədqiqata cəlb etdiyimiz bu cür yeni neologizmlərin sayı 218 vahiddir və söz korpusumuzun 35,2%-ni təşkil edir. Suffikslər, həmçinin affiksləşmə fransız dilində ən məhsuldar üsullar olaraq qalmaqdadır.

15. İnterfiksler, fonetik ahəngi təmin etdikləri və yalnız sözdüzəltmə funksiyasında işləndikləri üçün, xüsusi mənaya malik deyil. Məhz bu səbəbdən də interfiksləri müstəqil affiks hesab edilmir.

16. Affikslərin üçüncü tipi olan prefikslər kəmiyyətinə, semantik rəngarəngliyinə və yayılmasına görə fransız dilinin sözdüzəltmə sistemində suffikslərdən geri qalır. Tədqiqata cəlb

edilən belə neologizmlərin sayı 155 vahiddir və söz korpusumuzun 25%-ni təşkil edir.

17. Təsnifatdan da göründüyü kimi, neologizmlər daha çox internet, informatika, yüksək texnologiya və kommunikasiya sahələrində, həmçinin siyasətlə bağlı yaranır və müvafiq olaraq söz korpusumuzda birinci sahə üzrə 109, ikinci sahə üzrə isə 76 leksik vahid olmaqla üstünlük təşkil edir, ən az neologizm kənd təsərrüfatı sahəsində yaranmışdır.

18. Qrafik ixtisarlar yeni sözlər hesab edilmir və bu səbəbdən də sözdüzəltməyə aid edilmir. Leksik ixtisarlar sözdüzəltmə vasitəsi olduğundan yalnız onların köməyi ilə söz birləşmələrindən yeni leksik vahid – mürəkkəb ixtisarlar yaranır.

19. Qısaltmaların qeyri-adi kontekstual əhatədə istifadə olunması müasir fransız danışığı dilinin ifadəliliyi və daha çox effektiv olması meyli ilə izah olunur.

20. Leksik kompressiyanın bir növü hesab edilən teleskopiya ixtisar və qısaltmalara nisbətən az yayılmış üsuldur. Teleskop sözdüzəltmə üsulu yalnız okkazional xarakterli yeni leksik vahidlərin yaranmasını şərtləndirir.

21. Alınma sözlər fransız dilinin lüğət tərkibinə və danışanların leksikonuna daxil olduğu andan həmin dilin intonasiya və vurğu qaydalarına tabe olur. Beləliklə, vurğunun yeri baxımından fundamental bir dəyişiklik baş vermir. Eyni fikri alınma sözlərin qrafik xüsusiyyətləri barədə söyləmək olmur, əksər hallarda alınma sözlərdə alan dilin orfoqrafiyasına uyğun müəyyən dəyişikliklər baş verir.

Dissertasiyanın əsas müddələri müəllifin aşağıdakı əsərlərində əks olunmuşdur:

1. Qloballaşmanın fransız dilinə təsiri // – Bakı: Elm və təhsil, AMEA, M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, Filologiya məsələləri, – 2015. № 8, – s.239-244.
2. Müasir fransız dilində konversiyanın sözdüzəltmədə roluna dair // – Bakı: Elm və təhsil, AMEA, M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, Filologiya məsələləri, – 2016. №5, – s.39-44.
3. Fransız dilində neologizmlərin yaranma üsulları haqqında (suffikslərlə neologizm yaratma) // – Bakı: Elm və təhsil,

- AMEA, M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, Filologiya məsələləri, – 2016. №9, – s.27-33.
4. Fransız dilindəki yeni neologizmlərin struktur-semantik təhlili // “Koqnitiv və tətbiqi dilçiliyin aktual problemləri” adlı Beynəlxalq elmi konfrans. – Bakı: Azərbaycan Dillər Universiteti, – 20-21 oktyabr, – 2016, – s.37-40.
 5. Müasir fransız dilində neologizmlərin yaranmasında ixtisarlar və teleskopiyaya dair // – Bakı: Elm və təhsil, AMEA, M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, Filologiya məsələləri, – 2017. №3, s.188-193.
 6. Fransız dilində suffikslər vasitəsilə neologizmlərin yaranmasına dair // – Bakı: Bakı Dövlət Universiteti, Dil və ədəbiyyat, Beynəlxalq elmi-nəzəri jurnal, – 2018. № 2(106), – s.59-63.
 7. Neologizmlərin yaranmasında prefikslərin roluna dair // – Bakı: Bakı Slavyan Universiteti, Elmi əsərlər, Dil və ədəbiyyat seriyası, – 2018. № 2, – s.99-105.
 8. Konversivlərin semantik-qrammatik və üslubi xüsusiyyətlərinə dair (neologizm materialları əsasında) // “Tətbiqi dilçiliyin müasir problemləri”, III beynəlxalq elmi konfransın tezisləri, – Bakı: Azərbaycan Dillər Universiteti, – 25-26 dekabr, – 2018, – s.22-23.
 9. Müasir fransız dilində kalka yolu ilə neologizmlərin yaranmasına dair // “Müasir dilçiliyin aktual problemləri”, A.Qurbanovun 90 illiyinə həsr edilmiş beynəlxalq elmi konfransın tezisləri, – Bakı: Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, – 7 iyun, – 2019, – s.98-101.
 10. Fransız dilində neologizmlər və sözdüzəltməyə dair // “Davamlı inkişaf və humanitar elmlərin aktual problemləri”, Respublika konfransının tezisləri, – Bakı, Azərbaycan Universiteti, – 24 oktyabr, – 2019, – s.56-60.
 11. On the ways of formation of verb-neologisms in the modern French language // – US: American Scientific Journal, – 2019. – No.31, – p.59-63.
 12. Фонетический способ образования неологизмов во французском языке // «EurasiaScience» XXVII Международная научно-практическая конференция. –

Москва: Научно-издательский центр «Актуальность.РФ», – 15 февраля, – 2020, – с.236-239.

13. Семантический метод в процессе образования неологизмов во французском языке // VIII международная научно-практическая конференция «Язык и культура в эпоху интеграции, научного знания и профессионализации образования – Пятигорский государственный университет, – 24-25 октября, – 2024, № 1(5), Часть 2, – с.136-141.

Dissertasiyanın müdafiəsi 24 aprel 2025-ci il tarixində saat 13⁰⁰ Azərbaycan Dillər Universiteti nəzdində fəaliyyət göstərən ED 2.12 Dissertasiya şurasının bazasında yaradılmış BFD 2.12 dissertasiya şurasının iclasında keçiriləcək.

Ünvan: AZ1014, Bakı şəhəri, Rəşid Behbudov küçəsi, 134.

Dissertasiya ilə Azərbaycan Dillər Universitetinin kitabxanasında tanış olmaq mümkündür.

Avtoreferatın elektron versiyası Azərbaycan Dillər Universitetinin rəsmi internet saytında yerləşdirilmişdir.

Avtoreferat "19 mart" 2025-ci il tarixində zəruri ünvanlara göndərilmişdir.

Çapa imzalanıb: 13.03.2025

Kağızın formatı: 60x84 1/16

Həcm: 42911 işarə

Tiraj: 100 nüsxə